

De

NUMMER 6 /// JAARGANG 90 /// 12 DECEMBER 2014

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Vrede in de kerk

Licht in het donker

**Niet meer bang
voor barsten**

Gemeenschap en verbondenheid

Kerk-zijn met elkaar en voor de ander

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Matthijs Haak, drs. Peter Hommes,
drs. Erik Koning.

Brede redactie kernredactie plus dr. Rob van
Houwelingen, dr. Hans Schaeffer, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-

Het abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

*Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.*

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

www.facebook.com/dereformatie

MARIA

TEKST: HELEEN SYTSMA-VAN LOO, EINDREDACTEUR ///

We leven toe naar Kerst, en dat betekent dat Maria, de moeder van Jezus, in menige preek en lied aandacht zal krijgen. Hoewel we haar niet zien als de toegang tot Jezus, speelt zij natuurlijk wel een belangrijke rol in de heilsgeschiedenis. In Lucas' beschrijving van de aankondiging van de geboorte van de Heer Jezus zit een mooie opbouw die ons iets te zeggen heeft over het thema van dit nummer: de kerk als gemeenschap van heiligen die elkaar mogen bemoedigen en opbouwen. In de ontmoeting met andere gelovigen is de Geest aan het werk. Hij leert ons anders kijken naar onze broers en zussen in de kerk, en naar alle mensen die op onze weg geplaatst worden.

Als je Lucas 1:26-45 aandachtig leest, valt er een mooi patroon te ontdekken in Maria's reactie op de boodschap van de engel Gabriël. Het eerste wat ze doet is nadenken: hoe zal dat gebeuren? Vervolgens uit ze oprecht haar twijfel: ik ben immers nog maagd? Die twijfel levert ons de geweldige uitspraak op: 'Voor God is niets onmogelijk,' die Maria tot volledige overgave brengt: laat er met mij gebeuren wat de engel heeft gezegd.

Maar dan gebeurt het. Tijdens de ontmoeting met haar nicht Elisabet komt de heilige Geest langs. Eerst mag Elisabet profeteren over het kind in Maria's schoot en over Maria zelf. Elisabet noemt haar niet 'het eenvoudig boerenmeisje dat vermoedelijk de smaad van het hele dorp te wachten staat', maar 'de meest gezegende onder alle vrouwen'. Die bemoedigende woorden maken wat los in Maria – een geweldig loflied waarin ze lijnen uit het Oude Testament ziet samenkomen in wat haar overkomt. Wat een prachtig patroon: van nadenken, twijfelen, overtuigd raken en nederige overgave naar gemeenschap. Daarin worden over en weer Gods woorden doorgegeven ter bemoediging. Dat leidt vervolgens tot uitbundige lofprijzing. Zo kan het gaan tussen geloofsgenoten.

IN DIT NUMMER

100

GEMEENSCHAP IS GEEN TOVERWOORD

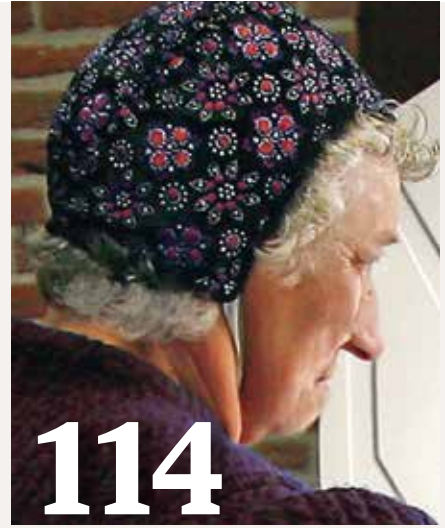
Het is tegenwoordig in om te spreken over de kerk als gemeenschap. Maar redden we de kerk daarmee? Gemeenschap is geen toverwoord, wel een belofte van God die Hij waarmaakt voor mensen die vertrouwen op Hem en leven in een gebroken werkelijkheid.

104

GELOVEN ALS LEVENSWIJZE

De Bijbel gaat over gemeenschap, stelt ds. Gerrit Riemer in een interview. Hij gaat komende zomer met zijn gezin in het Kleiklooster wonen, een leefgemeenschap in de Bijlmer. 'Het is meer dan een generatiedingetje uit onvrede met de huidige manier van kerk-zijn.'

114

GEEN CHRISTELIJKE POLITIEK ZONDER CHRISTUS

Christelijke politieke partijen maken niet langer de dienst uit in ons land. Jan Westert bespreekt het boek *Van God los*, dat die ontwikkeling beschrijft en duidt. Zijn stelling is: 'Voor christelijke politiek heb je slechts één ding nodig, namelijk voldoende christenen.'

EN VERDER

108 VERKEERD VERBONDEN? /// 111 COLUMN VREDE IN DE KERK /// 112 WANDELEN MET GOD NIET MEER BANG VOOR BARSTEN /// 116 ZING EEN NIEUW LIED VREUGDE BIJ DE DOOP /// 117 UIT DE KERKEN /// 118 BIJBELTAAL LICHT IN HET DONKER /// 120 ONDERWEG ZIJN IS... ///

Gemeenschap is geen toverwoord

HENK GEERTSEMA, DIRECTEUR VAN HET PRAKTIJKCENTRUM EN MEDEWERKER GH/VIAA BEIDE TE ZWOLLE, EN HANS SCHAEFFER, UNIVERSITAIR HOOFDDOCENT PRAKTISCHE THEOLOGIE AAN DE TU KAMPEN EN REDACTEUR VAN *DE REFORMATIE*. /// AFBEELDING 1: COLIN KEY/FLICKR.COM. AFBEELDING 2: JUSTIFIED SINNER/FLICKR.COM.

Het is tegenwoordig in om te spreken over de kerk als gemeenschap. Het lijkt een woord waarmee een mooi toekomstideaal voor de kerk geschetst wordt. Kerken merken immers aan alle kanten dat ze in een veranderingsproces zitten. Waar gaat het heen, en vooral: waar móet het heen met de kerk in de 21ste eeuw? Onderzoek van het Praktijkcentrum toont aan dat ouderen én jongeren beseffen dat de kerk er over vijftien jaar anders uit zal zien dan nu. Maar hoe dan?¹

Vertrouwde vormen van kerk zijn blijken onder jongeren nauwelijks of geen weerklank te vinden. Tegelijkertijd zijn deze jongeren nog wel degelijk positief betrokken op het christelijk geloof. Maar de bekende institutionele kaders van het kerk-zijn lijden aan erosie. Een van de vaak gehoorde antwoorden op de vraag waar we heen moeten kun je samenvatten met het trefwoord 'gemeenschap'. Er wordt dan gezegd: we moeten een gemeenschap van leerlingen zijn; in een tijd van individualisme moeten we op zoek naar gemeenschap; de kerk moet minder instituut en meer gemeenschap zijn. Deze en soortgelijke uitspraken doen het goed vandaag. Gemeenschap lijkt in deze optiek vloeiend, flexibel,

gericht op netwerken, op verbinding en contact. Instituut staat dan voor vast, onwrikbaar, star, veeleisend en dogmatisch. Gemeenschap lijkt een toverwoord. Het is net een begrip uit een sprookje: zoals de namen Assepoester of Doornroosje werelden van verbeelding laten opengaan, zo lijkt 'gemeenschap' een woord dat alle problemen oplost. Iedereen zoekt immers naar gemeenschap. De overheid via de participatiemaatschappij, de buurt via de buurtzorg, hulpverleners via mantelzorg, kerken door missionaire of diaconale gemeenschappen te worden. Wat nu precies bedoeld wordt met gemeenschap blijft daarbij vaak onduidelijk, om nog maar te zwijgen over de intensieve uitdagingen die gemeen-

schap met zich meebrengt.

Basaal vertrouwen

In dit artikel willen we daarom het woord 'gemeenschap' kritisch tegen het licht houden. Is het werkelijk een toverwoord dat de toekomst van de kerken veiligstelt?

We beginnen met een stukje geschiedenis. De Engelse socioloog Gerard Delanty geeft in zijn boek *Community. Key Ideas* (2003) een uitgebreide beschrijving van het ontstaan van het begrip gemeenschap. In het oude Griekenland ging het bij gemeenschap om directe banden tussen burgers, waaraan ook politieke en contractuele elementen verbonden waren. Zo tussen 1600 en 1800 versmalde de betekenis van het woord 'gemeenschap' (*community*) tot de onderlinge band tussen mensen en de manier waarop ze met elkaar omgin-

*Waar gaat het heen,
en vooral: waar móet
het heen met de kerk
in de 21ste eeuw?*

Veel mensen hebben een soort paradijsvoorstelling van gemeenschap: die is puur, ongerept, eenvoudig, en gericht op onderlinge hulp in het bestaan

gen, terwijl het begrip ‘maatschappij’ (*society*) meer de betekenis kreeg van het contractuele en politieke samenleven. Het begrip *civil society* dat tegenwoordig vaak gebruikt wordt, heeft beide elementen in zich. Enerzijds gaat het om burgers die met elkaar vormgeven aan het dagelijks bestaan (gemeenschap). Anderzijds gaat het om burgers die zich in organisaties verenigen (maatschappij – bijvoorbeeld in vakbonden, woningcorporaties, verenigingen, politieke partijen). Gezamenlijk zijn ze beter in staat om bepaalde doelen te bereiken en om tegenwicht te bieden aan een teveel aan macht van de staat. Het begrip gemeenschap combineert een gerichtheid op de concrete, plaatselijke groep mensen met een gerichtheid op het welzijn van de universele mensengemeenschap. Er zit in het woord ‘gemeenschap’ dus iets normatiefs, het is een ideaal met een persoonlijk en een algemeen geldend element. Om te zorgen dat gemeenschap blijft bestaan is communicatie van groot belang. In ieder geval gaat het bij gemeenschap om basaal vertrouwen tussen mensen

die elkaar na staan en die intensieve relaties met elkaar onderhouden, relaties die niet allereerst gericht zijn op juridische, economische of politieke bedoelingen.

Paradijsvoorstelling

Nu willen we het huidige gebruik van het woord ‘gemeenschap’ eerlijk maar kritisch bekijken. Dat doen we met behulp van gedachten van de Pools-Engelse socioloog Zygmunt Baumann. In zijn boek *Community: Seeking Safety in an Insecure World* (2000) laat hij zien dat veel mensen een soort paradijsvoorstelling hebben van gemeenschap: die is puur, ongerept, eenvoudig, en gericht op onderlinge hulp in het bestaan.

Daar zitten volgens Baumann twee kanten aan. Allereerst is er de relatie tussen individuele personen en hun relatie tot de gemeenschap. In zo’n paradijselijke situatie kunnen we helemaal onszelf zijn en tegelijk helemaal onderdeel van de

gemeenschap. In werkelijkheid komt zo’n paradijselijke situatie van gemeenschap niet voor. De gemeenschap geeft ons misschien wel een veilig en zeker gevoel, maar daarvoor moeten we wel een stuk van onze persoonlijke vrijheid opofferen. Dat geldt ook omgekeerd: wie meer persoonlijke vrijheid wil, hoort minder bij de gemeenschap. De andere kant van gemeenschap gaat over bewustwording. Zolang we paradijselijk in overzichtelijke, helder te onderscheiden en zelfverzorgende gemeenschappen blijven, zonder daarover na te denken, is er niet veel aan de hand. Er ontstaat een probleem wanneer we wel gaan nadenken over wat gemeenschap

is, of wanneer we gedwongen worden daarover na te denken omdat anderen, van buiten de bekende gemeenschap, bij ons aankloppen. Dan moeten we gaan nadenken over wie ‘wij’ en wie ‘zij’ zijn, over ‘interne communicatie’

en over ‘het gesprek aangaan met de buitenwereld’. We moeten gaan naden- >>>

*‘Gemeenschap lijkt
soms een woord uit
een sprookje dat alle
problemen oplost’*

Het is dankzij Gods boodschap van redding en verlossing dat grenzen tussen kerk en wereld kunnen worden opgeheven

ken over de verhouding tussen ‘zorg voor de leden van de gemeenschap’ en ‘zorg voor hen die geen lid van de gemeenschap zijn’. Maar dan ontstaan er ook vragen over wie de ‘wij’ dan wel zijn: zo’n bewustwording stelt ook de paradijselijkheid die we eerder gewoon vonden ter discussie.

Normatief ideaal

Veel van wat Delanty en Baumann aan de orde stellen, is voor plaatselijke kerkelijke gemeenten herkenbaar. De gemeente is immers intern gericht, maar tegelijkertijd ook naar buiten toe, zegt het evangelie. Dit is een normatief ideaal, waarover we onderling en naar buiten toe in gesprek moeten gaan (Delanty). Maar dat normatieve ideaal roept spanningen op als het gaat om het nadenken over de vraag wie er wel of niet bij hoort, waarom we de dingen doen zoals we ze doen, voor wie we zorg dragen als de naaste die ons gegeven is, over hoe vrij we als individuele leden van de gemeente zijn tegenover de binding aan de vertrouwdeheid en veiligheid van de kerkelijke gemeenschap (Baumann). Het normatieve ideaal – de dubbele gerichtheid op binnen en bui-

ten, op het concrete en het algemene – dwingt tot nadenken. Daarmee komt ook de dagelijkse werkelijkheid – met de spanningen en diversiteit binnen de christelijke gemeente en in verhouding tot anders-christelijke of niet-christelijke medemensen – met alle weerbarstigheid, angst en bedreiging op ons af. Kerken zouden ervoor kunnen kiezen om hierover niet na te denken. Maar als dat gebeurt, is dat in strijd met het normatieve ideaal waarin de kerk een boodschap voor de binnen- en de buitenwereld heeft. Kerken zouden er ook voor kunnen kiezen om niet aan het normatieve ideaal te voldoen, door zich niet op buiten te richten of niet op binnen, of door de onderscheiding tussen binnen en buiten helemaal los te laten. In beide situaties komt de vraag wat een kerk tot kerk maakt niet meer aan de orde.

Bijbelse lijnen

In de Bijbel zien we verschillende lijnen. Aan de ene kant lezen we dat God *zijn volk* verlost (gemeenschap), aan de andere kant verlost God

individueel. Het een én het ander wordt verkondigd. Een individu bestaat niet zonder gemeenschap en een gemeenschap niet zonder individuen. Vrijheid en veiligheid bestaan naast elkaar bij Jezus Christus. De christelijke gemeente heeft een taak naar de leden en een taak naar de mensen om haar heen. De verkondiging van Jezus als de verlosser geldt als bemoediging voor de leden en als uitnodiging naar anderen. De kerk is nu al een gemeenschap van heiligen en tegelijk nu nog een gemeenschap van zondige en kwetsbare mensen. De bemoediging en de uitnodiging zijn er voor heiligen en zondaren, voor leden en buitenstaanders, voor personen en de gemeenschap als geheel.

In de Bijbel gaat het daarbij om verlossing van concrete zaken: zonden als verslavingen, machtsmisbruik, onderdrukking, hoogmoed, geld, ego- en etnocentrisme, maar ook om losmaking van gebondenheid aan onmacht en onwil. Die losmaking betekent dat je je door Jezus de Heer nieuw laat maken, opnieuw laat maken, als individu en als nieuwe gemeenschap van mensen. Verlossing en vernieuwing vinden plaats op individueel niveau en op het niveau van de relaties en structuren binnen de gemeenschap en tussen gemeenschap-

pen. Omdat we ook een nieuwe naam krijgen die niemand anders kent, zijn we niet meer kwetsbaar in onze diepste identiteit, kunnen we vrij zijn (Op. 2:17). Omdat we als lid van een gemeenschap van Filistijnen, Tyriërs en Ethiopiërs deel gaan uitmaken van het volk van God hoeven

we niet meer bang te zijn voor die Tyriër, die Filistijn, is er veiligheid (Ps. 87). Omdat het God zelf is die mensen en

‘Een individu bestaat niet zonder gemeenschap en een gemeenschap niet zonder individuen’

gemeenschappen daarin plaatst, hoeven we niet meer bang te zijn om onze handen uit te strekken naar de buitenwereld, want dat zijn de mensen en gemeenschappen waar God zelf ook naar op zoek is. Daarom kan de gemeenschap open zijn, een vrije gemeenschap zijn (Op. 21:24-26). 'Iedereen die dorst heeft, mag komen. Iedereen die wil, mag zomaar komen drinken van het water dat leven geeft' (Op. 22:17, Bijbel in Gewone Taal).

God roept

Deze Bijbelse lijnen zijn de basis voor de kerk om gemeenschap te zijn: een gemeenschap van verlore zondaren die dagelijks te maken hebben met de gevolgen van de zondeval. Vanuit de gemeenschap van Gods volk wordt een zoektocht zichtbaar naar allen die buiten staan. Grenzen tussen de kerk en de wereld zijn er wel degelijk, maar het is juist dankzij Gods boodschap van redding en verlossing dat deze grenzen kunnen worden opgeheven. 'Gods genade is openbaar geworden tot redding van alle mensen,' schrijft Paulus. Om direct te vervolgen: 'Ze leert ons dat we goddeloze en wereldse begeerten moeten afwijzen.' Jezus Christus 'heeft Zichzelf voor ons gegeven ... om ons tot zijn volk te maken, dat vol ijver is om het goede te doen' (Titus 2:11-14). Voor het concrete gemeentelven is het hierbij van het grootste belang te beseffen dat mensen concreet door God geroepen worden tot deze gemeenschap. Zij ontstaat niet zomaar van onderaf wanneer mensen bedenken: hier heb ik behoefte aan. Luther stelde kernachtig dat de kerk een schepping van het

Woord is, en de Reformatie sprak hem daarin na.

Daar waar God soeverein zijn volk

bijeenroept, kan deze gemeenschap ontstaan. Dat is dan een gemeenschap waarin 'wij allen in onze eigen taal [horen] spreken over Gods grote daden' (Hand. 2:11), zowel de Tyriër als de Filistijn, de Jood en de Nederlander. Waar God spreekt, ontstaat een gemeenschap die concreet wordt in het dienen van de naaste (diaconie) en

het vereren van God (liturgie). Zo is de gemeenschap van Gods volk een getuigenis in de wereld. Christelijk spreken over gemeenschap is bij uitstek in staat om de relatie tussen gemeenschap en individu onder woorden te brengen. Wij voeren geen propaganda voor een paradijselijk ideaal. Wij vertrouwen ons toe aan Gods belofte dat Hij ons verlost uit een gebroken schepping, die pas op

*'Waar God spreekt,
ontstaat een
gemeenschap die
concreet wordt in het
dienen van de naaste
en het vereren van God'*

de nieuwe aarde volledig werkelijkheid zal zijn.

Weerbarstigheid

In het hier en nu is er alle reden om gemeenschap niet als een toverwoord te gebruiken, dat op een magische manier de weerbarstigheid van ons bestaan moet overwinnen. Een gemeenschap van gelovige christenen rekent altijd met deze zondige gebrokenheid, en vertrouwt op Gods verlossing hiervan. Daarom bidt de kerk, doopt zij en viert zij avondmaal. En van daaruit kan zij, gebrekkig en onvolledig, de dienst aan de naaste vormgeven.

Gemeenschap is geen toverwoord.

Gemeenschap is alleen een belofte van God die Hij waarmaakt voor mensen die leven in een gebroken werkelijkheid en die vertrouwen op Hem. ///

1. Dit artikel is een praktisch-theologische bewerking van een artikel dat eerder verscheen in *Christelijk Weekblad*, 2014/44, 31 oktober 2014.

Wie meer wil lezen over de kerk als gemeenschap kan kiezen uit een keur aan betrekkelijk recent verschenen boeken. Een aantal aanraders:

Rein Brouwer, *Geloven in gemeenschap. Het verhaal van een protestantse geloofsgemeenschap*. Kampen (Kok), 2009. 544 pagina's, € 34,90. Een bespreking van dit boek is te vinden op <http://www.opbouwonline.nl/artikel.php?id=4559>

Stanley Hauerwas, *Een robuuste kerk. De christelijke gemeente in een postchristelijke samenleving*. Zoetermeer (Boekencentrum), 2010. 284 pagina's, € 19,90. Zie 'Leren wat gewoon is' in *De Reformatie*, jrg. 85 nr. 25 (7 mei 2010), pag. 436-439.

Henk de Roest, *Een huis voor de ziel. Gedachten over de kerk voor binnen en buiten*. Zoetermeer (Meinema), 2010. 200 pagina's, € 22,95. Zie voor een bespreking <http://josdouma.wordpress.com/2010/03/17/kerk-keer-naar-binnen/>

Sake Stoppels, *Oefenruimte. Gemeente en parochie als gemeenschap van leerlingen*. Zoetermeer (Boekencentrum), 2013. 176 pagina's, € 15,90. Zie 'Oefenruimte voor discipelen' in *De Reformatie*, jrg. 89 nr. 23 (4 sept. 2014), pag. 508-509.

Geloven als levenswijze

TEKST: PETER HOMMES EN HELEEN SYTSA, REDACTEURS VAN *DE REFORMATIE* ///

Steeds weer komt het gesprek met Gerrit Riemer (1977) uit bij Hebreeën 13: ‘Houd de onderlinge liefde in stand en houd de gastvrijheid in ere.’ De Bijbel gaat over gemeenschap, is zijn stellige overtuiging, waarbij ‘binnen’ en ‘buiten’ niet zonder elkaar kunnen. Hij en zijn vrouw kiezen ervoor om de pastorie van Driebergen te verruilen voor een flat in een diaconale leefgemeenschap in de Bijlmer.

Wat hen drijft is het verlangen om hun bestaan zó vorm te geven dat er meer ruimte is voor elkaar, voor anderen en voor God, meer ruimte om te luisteren en te bidden. De familie Riemer gaat samen met anderen wonen in het Kleiklooster, dat bestaat uit vijf woningen plus een kernwoning in de Kleiburgflat in Amsterdam-Zuidoost. De kernwoning is bedoeld als huiskamer voor de buurt, er is een kapel waar dagelijks volgens een vast ritme gezamenlijk gebeden wordt en er zijn gastenverblijven. De woongroep combineert zodoende diaconie met liturgie. De bewoners, in totaal acht volwassenen en vijf kinderen, hopen daarmee te laten zien dat geloven en handelen een eenheid zijn. Hun belangrijkste doel is als christenen ‘er zijn’ in en voor de buurt.¹

Ideaalbeeld

‘Dat *philadelphia* en *xenophilia* – liefde voor broeders en zusters in de kerk en

liefde voor “de vreemdeling” – hand in hand gaan, zoals in Hebreeën 13, dat is mijn ideaalbeeld van de christelijke gemeenschap,’ vertelt Riemer. ‘De kerk zou een plek moeten bieden waar iedereen een thuis kan vinden. Daar is in onze maatschappij een grote behoefte aan, aan plekken waar zonder agenda ontmoet kan worden.

‘Er is behoefte aan plekken waar de homoseksuele broeder of zuster even op de bank kan ploffen’

Waar bijvoorbeeld tieners opgevangen kunnen worden die het thuis even niet meer kunnen vinden, of gescheiden mensen die tijdelijk onderdak zoeken.

Waar de homoseksuele broeder of zuster even op de bank kan ploffen.’

De kerk zoals die nu functioneert, kan aan die behoefte meestal niet tegemoet komen en dat ervaart hij als een gemis. Riemer: ‘Ik durf generaliserend wel te stellen dat onze kerken veelal uit losse adressen bestaan, waar overigens individueel veel goeds gedaan kan worden. Een gemeenschapsvorm als het Kleiklooster biedt de mogelijkheid om daadwerkelijk vorm te geven aan de sociale functie van de kerk, zowel naar

binnen als naar buiten toe.’

‘Want je moet wel reëel zijn,’ vervolgt hij. ‘Voor een gezin of een mens alleen is het gewoon te zwaar om een plek te zijn waar iedereen echt altijd binnen kan lopen. Gastvrijheid is bovendien een gave die niet iedereen gegeven is. In het Kleiklooster hebben we net zo goed mensen nodig met organisatietalent als mensen die goed zijn in zomaar een praatje maken in de speeltuin. Maar in het totaalplaatje van een kerkelijke gemeente moeten onderlinge liefde en gastvrijheid hand in hand gaan.’

Kringen

Een leefgemeenschap als verlengstuk van de kerk kan daar invulling aan geven. Zo ziet Riemer het Kleiklooster dan ook. ‘In Stroom Amsterdam functioneren zogenaamde tafelkringen – kleine groepen van mensen die proberen om tot op zekere hoogte echt samen te leven. In hun omgeving zagen zij veel nood die ze in die opzet niet konden lenigen; uit die observatie is het Kleiklooster ontstaan.’ Hij vervolgt: ‘De tafelkring en Stroom zijn meteen ook de bedding van het Kleiklooster, we gaan daar niet

Gerrit Riemer: 'Ik wil met anderen delen van en in het goede dat Jezus de mensheid geeft: God.'

het geloof. Er is veel lauwigheid in de kerken. Gesprekken van hart tot hart vinden we dikwijls moeilijk: hoe ga jij om met je vragen en twijfels, waar loop jij tegenaan in je leven met Christus?' 'Ik denk dat het voor de kerk als gemeenschap goed is als we durven pelgrimeren,' vervolgt hij. 'God riep Abram weg uit Haran zonder dat die enig benul had van waar hij naartoe moest. Als gelovigen onderling moeten we dat eigenlijk ook durven. We weten niet waar God ons naartoe leidt in de ontmoeting met elkaar, maar in Haran blijven is geen optie. Vanuit een levende relatie met de Heer moeten we bekende en vertrouwde standpunten durven loslaten, vanuit het diepe verlangen om de ander te begrijpen, tegemoet te komen, lief te hebben. Dat zou net zo kenmerkend voor de kerk moeten zijn als de dienende houding naar buiten toe. Vergis je niet, die vreemde rare ander is dichterbij dan je denkt. Die woont niet alleen bij je in de straat, die zit feitelijk ook naast je in de kerk. 'Binnen' en 'buiten' zijn niet zo scherp te onderscheiden als we misschien graag willen geloven. Het vreemde betreden komt trouwens met een prachtige belofte, ook uit Hebreeën 13: "Zo hebben sommigen het zonder te weten engelen ontvangen." Dat betekent dat in die pelgrimerende ontmoeting de hemel geopend is.'

op een eilandje diaconaal kerkje zitten spelen. Die band met de kerken is essentieel. Ook andere kerken kunnen ons steunen door gebed en door giften. We zijn vast van plan om het contact met de achterban levend te houden.'

Ook veel andere kerken kennen kringen als organisatiestructuur en lopen tegen hetzelfde probleem aan: een kring, hoe goed die ook functioneert en vormgeeft aan christelijke gemeenschapszin, is geen manier van leven. Wat raadt Riemer kerken aan die binnen bestaande structuren willen werken aan diaconale gemeenschapsvorming?

Riemer: 'Een pasklaar antwoord is er niet. Het Kleiklooster is ons antwoord op de grote vragen: waarom ben ik op aarde, welke waarden wil ik uitleven en

welke keuzes passen daarbij? Ga in de kerk in elk geval met elkaar door deze vragen heen en maak de keuzes die voortvloeien uit je antwoorden dan ook echt. Dat zal wel wat losmaken.'

Onderlinge liefde

Als het gaat om de onderlinge liefde waartoe Hebreeën 13 aanspoort, en die kenmerkend is voor de kerk als gemeenschap, formuleert Riemer bewust heel voorzichtige. 'Toen ik bezig was met dit onderwerp en er veel over las en preekte, kreeg ik het gevoel: mijn leven klopt niet met wat ik zeg. Ik mis vaak de gezamenlijke vreugde om

'Die vreemde rare ander is dichterbij dan je denkt. Die zit feitelijk naast je in de kerk'

Generatiedingetje

Is kiezen voor het wonen in een leefgemeenschap uiteindelijk ook niet gewoon iets wat past in deze tijd, in het klimaat van de jaren na het hyperindividualisme van de

afgelopen decennia? Leefgemeenschappen schieten niet alleen in christelijke

>>>

Vreugde bij de

FRANK SCHNEIDER, MUSICUS EN ALS PREDIKANT VERBONDEN AAN DE NGK BREUKELEN. ///

Om gemeenten en predikanten hun weg te laten vinden in het nieuwe Liedboek dat in 2013 gepresenteerd werd, belicht *De Reformatie* iedere maand een lied. In deze laatste editie lied 355: 'Vol van vreugde, dankbaar voor het wonder'.

kring als paddenstoelen uit de grond. Dat zegt ook iets over de samenleving waarin waarden als verbondenheid herontdekt worden. Niet voor niets zet ook de overheid in op een participatiesamenleving.

Riemer: 'Natuurlijk past het in die bedding om voor een leefgemeenschap te kiezen. Maar het gaat wel verder, in die zin dat we dit niet alleen doen voor onszelf, hoewel het wel altijd onze droom is geweest, maar ook omdat we geloven dat God betrokken is op het alledaagse leven. Het is meer dan een generatiedingetje uit onvrede met de huidige manier van kerk-zijn. Wij hopen juist heel concreet handen en voeten te geven aan de roeping van de kerk om in daden van belangeloze liefde de aanwezigheid van Christus te zijn in deze wereld. Feitelijk staan we in een heel oude christelijke traditie.'

Maar als je God wilt representeren als woongroep, krijg je onvermijdelijk te maken met grenzen aan je gemeenschap; je moet met elkaar staan voor bepaalde waarden. Waar liggen die grenzen bij het Kleiklooster? 'Dat gaan we in de praktijk ontdekken,' zegt Riemer, 'dat hoort bij onze pelgrimsreis. Ik ben heel nieuwsgierig naar het verhaal dat wij over een jaar of zeven te vertellen hebben. In elk geval is het geloof in Jezus als redder van de wereld de kracht en bron van waaruit we allemaal leven. We weten ons door Jezus, Gods Zoon, die zit aan de rechterhand van zijn Vader, geïnspireerd en gedragen.' Dat geldt voor de kernbewoners. 'Maar als er iemand een beroep op ons doet, gaan we echt niet eerst een gesprek aan over onze levensbeschouwing.' ///

1. Zie het artikel 'Elke kerk een klooster' in de Special van 1 november jl. over de diaconale kerk. Zie ook www.kleiklooster.nl.

Vol van vreugde, dankbaar voor het wonder

355

- 1 Vol van vreug-de, dank-baar voor het won-der
van het kind dat on - ze han-den dra-gen,
ko-men wij tot U, o bron van le-ven.
- 2 Vol van zorg om wat er kan gebeuren,
leggen wij dit leven in uw handen.
God, U bent een toevlucht in het water.
- 3 Diep verwonderd weten wij: U kent ons
en uw handen, die de wereld dragen,
dragen ook de kleinste in ons midden.
- 4 Door de hoge inzet van uw liefde
mogen wij in Christus' leven delen,
open in geloof en vol vertrouwen.
- 5 God, U bent er als ons leven eindigt
en de doop bevestigt uw belofte
dat het licht voor ons zal blijven schijnen.
- 6 In de doop hebt U ons rijk gezegend:
rond de doopvont staan wij in vertrouwen,
in geloof verbonden, vol van vreugde.

tekst Svein Ellingsen – 'Fylt av glede over livets under'
vertaling René van Loenen
melodie Linus David

doop

Dit dooplied van de Noorse dichter Svein Ellingsen is voor het eerst in een Nederlands vertaling opgenomen in het Liedboek. Het is te vinden in de rubriek 'De eerste dag – belijdenis en doop'. Van de ongeveer vijftien doopliederen die zijn opgenomen is een aantal specifiek gericht op het dopen van kinderen, terwijl andere zich ook lenen voor gebruik bij de doop van een volwassene. Dat dit lied geschreven is voor bij een kinderdoop, blijkt al direct uit de eerste zin: 'Dankbaar voor het wonder van het kind dat onze handen dragen.'

De kracht van het lied zit wat mij betreft in de mooie maar eenvoudige taal die gebruikt wordt. Geen moeilijke woorden, maar toch een tekst met diepgang. Het lied bezingt de verwondering over het nieuwe leven, maar ook de verwon-

dering over de doop. Dat is een mooie combinatie, die vooral in het derde couplet tot uitdrukking komt: God kent een mens vanaf het eerste begin en zijn handen dragen ook 'de kleinste in ons midden'. Het gaat ons verstand te boven!

Mooi qua taal vind ik ook de woorden 'vol van'. Tot driemaal toe klinken ze in het lied. In het eerste couplet ('vol van vreugde') en het tweede couplet ('vol van zorg') vormen ze een contrast. Naast de vreugde en dankbaarheid is er ook vanaf het begin zorg over de kwetsbaarheid van ons bestaan. In die zorg is God een 'toevlucht in het water'. Het is fraai hoe het lied als het ware een beweging maakt van de vreugde van de ouders over het nieuwe leven naar de vreugde over de inhoud van de doop. In de laatste drie coupletten gaat

het namelijk meer over de inhoud van de doop: het delen in Christus' leven, de doop als bevestiging van Gods belofte en de zegen van de verbondenheid in het geloof. Daarna eindigt het lied waar het ook mee begon: vol van vreugde!

diepgang'

De melodie is heel eenvoudig en gemakkelijk mee te zingen. Vooral in het eerste couplet wordt de tekst prachtig ondersteund door de melodie, doordat de hoogste noot bereikt wordt op het woordje 'U'. Door de rust aan het einde van iedere regel (en dus ook aan het eind van ieder couplet) kan het lied zonder onderbreking van begin tot eind in de maat doorgezongen worden. Dat zorgt voor een mooie cadans.

advertentie

Ongemakkelijke teksten van het Oude Testament

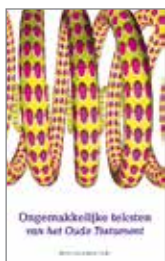
Hoe kan God nu vragen de Kanaänieten uit te roeren? Is het Godsbeeld van het Oude Testament niet verouderd? Is dit wel dezelfde God als van wie Jezus hield? Onder leiding van Hetty Lalleman hebben enkele kenners van het Oude Testament zich over de 75 meest prangende vragen gebogen:

Gert Kwakkel, Eric Peels, Arie Versluis, Evelien van Staalduine, Mart-Jan Paul en Gienke van Veen.

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten.nl – in de boekwinkel – 224 p. – € 15,90

Uit de kerken ///

Beroepbaar:

Kandidaat W.Q. Hoorn te Dalfsen, tel. 06-38260262, e-mail wimhoorn@live.nl.

Ds. H.J. Boersma te Haulerwijk, beschikbaar als interim-predikant (deeltijd of voltijds voor de duur van maximaal twee jaar. Tel. 06-39791666, e-mail info@huibboersma.nl, www.huibboersma.nl.

Beroepen:

Te Leek: R.T. te Velde te Pijnacker-Nootdorp.

In de gemeente zijn we in Christus met elkaar verbonden. Zomaar kan er in de relatie tussen broeders en zusters in de kerk sprake zijn van onbegrip, met onverbondenheid als gevolg. Hoe zorg je ervoor dat bijvoorbeeld in pastorale of diaconale situaties de verbinding niet verbroken maar gevoed wordt? Als gevoelens serieus genomen worden, haalt dat vaak al de angel uit een gesprek. Eerst twee praktijksituaties.

Verkeerd verbonden?

Met elkaar in gesprek blijven in de kerk

TEKST: JEANET VAN RAMSHORST, KERKMAATSCHAPPELIJK WERKER BIJ DE DRIEHOEK EN RELATIETHERAPEUT BIJ VANRAMSHORSTCONSULT ///

Ik kom nu al een paar jaar bij dit echtpaar op huisbezoek. Elke keer komen ze erop terug hoe slecht alle vernieuwingen zijn en wat we verloren laten gaan als kerk. Ik probeer steeds weer uit te leggen dat nieuwe dingen ook goed kunnen zijn, maar ze willen het gewoon niet horen. Ik word doodmoe van die mensen.'

'Wat ze nu gaan doen rondom het bezoekwerk, heb ik twee jaar geleden al voorgesteld. Toen werd het alleen maar aangehoord. Niemand is er bij me op teruggekomen. Nu komt het bij een diaken vandaan en vindt de kerkenraad het ineens een prachtig en inspirerend idee. Als ze maar niet denken dat ik ga meedoen!'

Emoties

Dit zijn twee voorbeelden van mensen die zich machteloos voelen, niet serieus genomen, niet gerespecteerd. Van wat we van het gedrag van de ander vinden zijn we ons meestal wel bewust, maar van wat het met ons doet niet. De een ervaart boosheid en frustratie, de ander machteloosheid en verdriet. De oorzaak van onze emoties is doorgaans gelijk: we voelen ons niet gehoord en niet gezien. De mensen uit de bovenstaande voorbeelden hebben geen ruzie gekregen met hun broeder of zuster in de kerk, maar de relatie met hen is verkild. De verbinding, voor zover die er was, is verbroken.

Veiligheid

Verbondenheid is nauw verweven met veiligheid. Over hoe er in je vroege jeugd een gevoel van veiligheid ontstaat en hoe noodzakelijk dat is, is veel geschre-

ven. Kinderen hebben veilige, langdurige, fysieke en emotionele intimiteit nodig om te kunnen uitgroeien tot evenwichtige volwassenen. Als ouders hun kinderen die intimiteit bieden, als zij reageren op de behoeftes van hun

'Als er strubbelingen

ontstaan in relaties,

gaat het zelden over

specifieke inhoud'

kinderen, dan ontwikkelen die het gevoel dat ze waardevol zijn en ertoe doen.

Ook volwassenen in een liefdesrelatie hebben boven alles behoefte aan veiligheid. En of we ons ook daadwerkelijk

veilig, geliefd en gerespecteerd kunnen voelen, heeft alles te maken met onze vroegere ervaringen daarmee. Als er strubbelingen ontstaan in relaties, gaat het zelden over specifieke inhoud, over een onderwerp waarover verschil van mening bestaat. Steeds weer blijkt de kern van het probleem te zijn hoe een of beide partners zich bejegend voelen. Meestal gaat het over vragen als: voel ik me gerespecteerd? Wordt er écht naar me geluisterd? Doet het ertoe wat ik voel? Word ik serieus genomen?

Pijnlijke plekken

Stel dat het in een verstoorde relatie lukt om de ander te overtuigen van het eigen gelijk, dan leidt dat meestal niet tot een betere relatie.

Toch is de verleiding groot om, als we ons onbegrepen voelen, vooral te hebben over de inhoud van onze verschillen in plaats van over de oorzaak van onze gevoelens. Terwijl we

praten over de inhoud, reageren we ongemerkt op een manier die voortkomt uit het verleden. We worden bij verschil van mening geraakt op de kwetsbare of

pijnlijke plekken van ons leven. Wat de ander zegt, roept herinneringen op aan vroeger, inclusief de bijbehorende gevoelens over onszelf. Bijvoorbeeld 'ik doe er niet toe', of 'als ik niet stevig van me afsla, lopen ze over me heen' of 'ik moet mijn mond houden, anders worden ze boos op me'. Afhankelijk van karakter en ervaringen ontwikkelt iedereen zo zijn eigen reactiepatroon in situaties waarin we elkaar wat dichter naderen.

Interpretatie

Deze patronen kunnen ons ook parten spelen in het contact met broeders en zusters in de gemeente. We weten gauw genoeg wat we ergens van vinden, maar zijn ons niet zo vaak bewust van wat bepaald gedrag of bepaalde opvattingen met ons of met anderen doen. En als iets ons raakt, weten we vaak niet waar dat vandaan komt.

Dat wordt duidelijk in het tweede voorbeeld waarmee dit artikel begon. Daarin is een verontwaardigd gemeentelid aan het woord. Misschien is hij zich wel bewust van zijn gekwetstheid, maar mogelijk voelt hij alleen maar boosheid en verontwaardiging. Hij is vooral bezig met hoe de kerkenraad zich gedraagt. Wat gebeurt er onder de oppervlakte? Boosheid is een secundaire emotie, dat wil zeggen: een emotie die voortkomt

uit onze interpretatie van de situatie. In dit geval kan dat zijn: het is niet terecht dat ze mij passeren, naar gewone gemeenteleden wordt hier niet geluisterd, het is altijd hetzelfde hier.

De primaire emoties zoals pijn en afwijzing, die voortkomen uit eerdere ervaringen, zijn onprettig en die duwen we graag weg. We zijn daar vaak zo bedreven in geraakt dat we het niet

>>>

eens opmerken. We zijn gewoon boos en daarmee ligt de aandacht bij wat de ander ons heeft aangedaan en niet meer bij wat er met onszelf gebeurt. Zo raken we als er iets vervelends gebeurt zowel de verbinding met de ander als met onszelf kwijt.

Vertragen

Als je dit in een gesprek meemaakt, is het belangrijk om bij de gekwetstheid van de ander te komen. Daartoe is het zinvol om het gesprek te vertragen. In plaats van inhoudelijk te reageren neem je de tijd om stil te staan bij wat de ander zegt en voelt. De verleiding bestaat om in discussie te gaan over de redelijkheid van wat de ander zegt, bijvoorbeeld om de broeder uit het tweede voorbeeld te motiveren om gewoon mee te gaan doen met het bezoekwerk. Hij is daar toch geschikt voor en vond het zelf toch ook een goed idee? Maar deze broeder zal hier waarschijnlijk niet op ingaan als hij zich niet eerst gehoord, gezien en erkend voelt.

Het gaat om veiligheid bieden en veiligheid ervaren. Dat is een voorwaarde om wat de ander zegt te laten binnenkomen. Dat kan als beide gesprekspartners eerst goed naar elkaar luisteren zonder te oordelen, terwijl ze zich proberen te verplaatsen in de ander.

Dit is een circulair proces. Een boze reactie roept een tegenreactie op. Een geïrriteerde ouderling gaat geen aansluiting vinden bij een boos gemeentelid en zo raken ze samen in een negatieve cirkel. Maar andersom geldt dat ook: als één van beide gesprekspartners ervoor

kiest om aandachtig te luisteren en oog te hebben voor wat er gebeurt bij de ander en bij zichzelf, is het patroon in veel situaties verrassend snel om te buigen. Iemand die merkt dat hij ten diepste serieus genomen wordt in zijn bedoelingen (gehoord en gezien wordt), voelt zich veilig. Deze veiligheid maakt ruimte om ook open te staan voor de ander. Hij kan nu zelf ook 'horen en zien'.

Denken versus voelen

Dit klinkt mooi in theorie, maar de praktijk is vaak weerbarstig. Toch kunnen we ons wel trainen in deze manier van gespreksvoering. Dat komt de onderlinge verbondenheid in de gemeente ten goede.

Het begint met het besef van je eigen kwetsbaarheden op dit punt. Die ontdek je door stil te staan bij situaties die je irriteren, waar je ongeduldig of boos van wordt, waar je van dichtklapt of die je vermijdt. Blijkbaar gebeurt er dan op een dieper niveau iets met je. Probeer te achterhalen aan welke houding van de ander je behoefte hebt. Scheid wat je denkt van wat je voelt.

Een voorbeeld van hoe dat in de praktijk werkt is de gedachte: als hij me met zo'n klein lachje aankijkt nadat ik wat gezegd heb, krijg ik de indruk dat hij me niet serieus neemt, daar klap ik van dicht en dan voel ik me rot. Mogelijk roept zijn gezichtsuitdrukking herinneringen op aan eerdere situaties waarbij je je niet serieus genomen voelde. Een ander voorbeeld is de situatie waarin

je denkt: als zij mij steeds onderbreekt en het gesprek overneemt, dan lijkt het of ze mij onbelangrijk vindt; ik doe er blijkbaar niet toe. Zo ging het vroeger ook, dat maakt me razend!

Ordenen

Als je hier wat langer bij stilstaat, ontdek je misschien dat hier niet alleen sprake is van boosheid, maar ook van een gevoel van afwijzing. Ook hier is

vertraging een goed instrument. Dat geeft je de gelegenheid om je bewust te worden van wat je nodig hebt. Dat kan door je gedachten en gevoelens te ordenen. Vraag je af: wat gebeurt er, welke indruk geeft het, welk gevoel

geeft dat en wat vind ik daar moeilijk aan, wat heb ik nodig en wil ik graag dat de ander me geeft?

De volgende stap is daarnaar handelen. Vertel de ander wat er bij je gebeurt en doe dat niet beschuldigend, maar vanuit jezelf: ik zie, denk, merk, voel, wil enzovoort. Regelmatig zal blijken dat de ander helemaal niet bedoelde wat jij dacht waar te nemen. Onze reactie is vaak gebaseerd op aannames die we niet checken. Als duidelijk is wat de gesprekspartners werkelijk bedoelen, is de angel vaak al grotendeels uit een moeilijk gesprek.

Spiegelen

Andersom zijn deze stappen ook van toepassing als we zien dat onze gesprekspartner afhaakt, dichtklapt of emotioneel wordt. Voorwaarde om dan te kunnen vertragen is de vaardigheid om je eigen gevoelens en gedachten tijdelijk te parkeren, gemotiveerd door Paulus' oproep om de ander belangrijker te achten dan jezelf. Wil je luisteren

*'Een geïrriteerde
ouderling gaat geen
aansluiting vinden bij
een boos gemeentelid'*

en begrijpen in plaats van je eigen punt maken?

Richtinggevend is de vraag: wat gaat er achter de woorden van de ander schuil? Om daar achter te komen, helpt het om in eerste instantie te spiegelen wat je ziet en hoort: 'Ik zie/hoor dat je boos wordt, of teleurgesteld, dat je je niet begrepen voelt of het gevoel hebt dat je alleen staat.' Die erkenning brengt rust en helpt de ander om verder te onderzoeken waar hij nu vooral last van heeft en waar hij behoefte aan heeft.

Gespreksvaardigheden

Deze gespreksvaardigheden van reflecteren en doorvragen zijn heel waardevol voor de onderlinge verbondenheid in de gemeente van Christus. Dat geldt voor ambtsdragers, maar net zo goed voor alle andere gemeenteleden. In het eerste voorbeeld waar dit artikel mee begon, horen we gemopper maar daaronder gaat zorg schuil. Het gemopper zal pas kunnen veranderen als de broeder en zuster voelen dat deze zorg gehoord en serieus genomen wordt. Dat kan ruimte bieden om die zorg samen te onderzoeken. Doorvragen levert in deze situatie meer op dan het weerleggen van het gemopper.

In het tweede voorbeeld kan de houding van het gemeentelid veranderen als hij de volle erkenning krijgt voor het feit dat zijn idee vroeger weinig serieus genomen is. Als hij zijn irritatie en gekwetstheid mag uiten zonder dat die toegedekt of afgekappt worden, ontstaat er ruimte voor verder gesprek. ///

TEKST: JAN WESTERT, REDACTEUR VAN *DE REFORMATIE* ///

Vrede in de kerk

In de jaren tachtig werkte prof. Douma op verzoek van het GMV aan een visie op maatschappelijke vraagstukken, wat uitmondde in het boek *Vrede in de maatschappij* (1985). In deze periode werkte ik nauw met hem samen. Met waardering denk ik terug aan dat project, aan zijn brede ethische blik. Het onderscheid dat hij maakte tussen de diepe vrede met Christus en de oppervlakkige vrede in menselijke verhoudingen heeft mijn visie op de samenleving gestempeld. Wanneer ik hem na zijn emeritaat ontmoette, was hij altijd een meelevende broeder.

Nu hebben Jochem Douma en zijn vrouw ons kerkverband verlaten. Bij het scheiden van onze kerkelijke wegen staat de waardering voorop. Ik betreur deze stap als onnodig en voorbarig, maar ook passend in deze tijd: als de kerk niet op jouw maat gesneden is, kies je voor een andere. Ik hoop dat het broeder en zuster Douma onder de zegen van de Heer goed gaat in hun nieuwe gemeente.

In zijn afscheidsbrochure schrijft Douma dat hij zich niet kan verenigen met de weg die onze kerken gaan. Het is niet zijn beste boek. Het is geschreven vanuit een opvatting over kerkelijk leiderschap en autoriteit die zo niet meer functioneert voor de netwerkgeneratie. Formeel past dat top-down leiderschap ook niet bij onze kerkelijke structuur, waarin de plaatselijke gemeente voorop gaat. Douma blafte tegen een caravaan die gewoon doortrok, lees ik (pag. 56). Kerkelijke ontwikkelingen staan inderdaad niet stil. Je hoeft het niet met alles eens te zijn, maar door je eigen opvattingen voor de enig ware te houden, plaats je jezelf aan

de zijlijn. Het maakt een open gesprek buitengewoon ingewikkeld.

Ik ben lid van een kerkelijke gemeente waar niet alles naar *mijn* zin gaat. En dat is maar goed ook. Onze kerk is niet volmaakt, maar ze belijdt en verkondigt wekelijks de kern van het evangelie. Zo wordt de diepe vrede met Christus bevorderd. Er zijn ook zaken die de oppervlakkige vrede raken, zoals de inrichting van de eredienst, de invulling van leerdiensten, de omgang met het burgerlijk huwelijk, de minder massieve regels bij toepassing van de tucht, de zichtbare worsteling met de levensvragen van homoseksuelen kerkgenoten. Allemaal kwesties die je volop kunnen bezighouden, waarbij je soms het gevoel hebt dat je geen invloed hebt op de ontwikkelingen. Maar onderschat je invloed niet, bijvoorbeeld door als oudere generatie een voorbeeld te zijn in wijsheid, lankmoedigheid en innerlijke vroomheid. Douma wees op drie effecten van invloed: remmend (niet van kwaad tot erger), kritisch (ontmaskeren en getuigen) en sanerend (aansprekende voorbeelden in levensstijl). Zo kun je verbindend lid zijn van een niet-volmaakte kerkgemeenschap, gericht op de diepe vrede met Christus. Graag was ik met hem voortgegaan op die vrede stichtende weg, uitziend naar de volmaakte kerk. ///

Niet meer bang voor barsten

TEKST: MAURITS OLDENHUIS, PREDIKANT TE BERGSCHENHOEK ///

Barsten zijn niet fijn. Barsten tonen aan dat iets kapot is gegaan. Daarom vermijd je ze liever: in je services, in je huis, maar ook in je leven, in je zijn zoals je bent. Maar wat als die barsten nu eens openingen geven? Openingen voor het licht van God om bij jou naar binnen te komen?

In de afgelopen tijd kwam mij een aantal keren een zin onder ogen van de zanger Leonard Cohen. In zijn lied 'Anthem', dat gaat over leven in een onvolmaakte wereld, zingt hij: *'There's a crack, a crack in everything, that's how the light gets in.'* Ergens in de zomer van 2014 kwam ik de zin tegen in het *Nederlands Dagblad*. Onlangs werd er in het blad *De Nieuwe Koers* een artikel gewijd aan het oeuvre van Leonard Cohen, waarin ook deze zin werd aangehaald.

Zelf was ik de zin al een keer eerder tegengekomen. Een klein jaar geleden heb ik vanwege ziekte een tijd lang mijn werk als predikant niet kunnen doen. Voor mij was dat een tijd waarin ik pijnlijk werd geconfronteerd met eigen kwetsbaarheid en onmacht. In die tijd stuitte ik bij toeval (?) op een boek van de Amerikaanse psychologe Brené Brown, die van schaamte haar onderzoeksterrein heeft gemaakt. Zij heeft boeken geschreven met titels als *De kracht van kwetsbaar-*

heid en *De moed van imperfectie*. Alleen zulke titels al zouden genoeg uitnodiging moeten zijn om deze boeken eens te lezen. Haar centrale punt is: wij mensen hebben onszelf aangeleerd om onze kwetsbaarheid te overschreeuwen of te onderdrukken. We doen zo veel moeite om sterk en krachtig over te komen, dat we overstuur en onthand raken als we met kwetsbaarheid geconfronteerd worden. In dat kader haalt Brené Brown Leonard Cohen aan: *'There's a crack in*

everything, that's how the light gets in.'

Barsten hebben we allemaal. In alles zit een barst. Gelukkig maar, want zo kan er tenminste licht bij jou naar binnen komen. Voor mij was het een belangrijk moment. Waarom probeerde ik zo krampachtig de barsten in mijn bestaan te verhullen?

Het licht komt binnen

Nieuw psychologisch inzicht? Ja, die kant zit er zeker aan. Waarom ook niet? Ook in de wereld geeft God wijsheid, en dat is maar goed ook. Tegelijk

is er meer over te zeggen, zeker in het kader van Bijbel en geloof. Dat juist door de barsten in je leven het licht van God naar binnen komt, is een inzicht dat je goed kunt verbinden aan het onderwijs van Jezus. Ik denk aan Jezus' gelijkenis van de farizeeër en de tollenaar (Luc. 18:9-14). Daar staat de farizeeër en hij dankt God voor het goede, moreel zui-vere leven dat hij leidt. Het is te gemakkelijk om hem als opschepper weg te zetten. Wat als deze man echt dacht dat dat belangrijk was voor God, voor andere mensen? Wat als hij was grootgebracht in een omgeving die uitstraalt dat je niet kwetsbaar, armoedig, zwak of zondig moet overkomen, en dat je met barsten in je bestaan beter niet bij God aan kunt komen?

Een eindje verderop staat de tollenaar, zo vertelt Jezus. Hij heeft alleen dit te zeggen: 'O God, wees mij zondaar genadig.' Juist op een plek waar iedereen hem kan zien en horen, komt hij met zijn zwakheid en armoede. Hij verschuilt zich nergens achter en zegt tegenover God waar het op staat. Reken maar dat God er vliegensvlug bij is om deze man in zijn licht te zetten, zo besluit Jezus de gelijkenis. Hij gaat naar huis als gerechtvaar-

digd mens, terwijl de ander kennelijk met lege handen staat. *There's a crack in everything, that's how the light gets in...*

De Bijbel is eerlijk

Dit verhaal kom je overal in de Bijbel tegen. Kijk naar Jakob, de grote stamvader

van het volk Israël. In het boek Genesis wordt niet de loftrompet over hem gestoken, maar wordt eerlijk verteld over de zonde, zwakte en kwetsbaarheid in zijn leven. Dit is ons verhaal, wilde Israël ermee vertellen, wat je bij Jakob

ziet zit ook ons in de genen. Dat we zijn wie we zijn is dankzij het genadige licht van God, dat ons heeft gevonden en in de ruimte heeft gezet. Niet voor niets wordt God in de Bijbel vaak 'de God van Jakob' genoemd: de God van falende, zwakke en zondige mensen. Hetzelfde kun je zeggen over Paulus, Petrus of David. Hij, de grote koning, zegt op het eind van Psalm 40: 'Ik ben arm en zwak, Heer, denk aan mij' (Ps. 40:18). Dit past naadloos op al die levens die in de Bijbel beschreven worden, al die verhalen van mensen die leefden en ons voorgingen op de weg van het geloof. Voor God hoeft je de schijn niet op te houden.

Juist de mensen met barsten zijn Hem

lief. 'Gebroken mensen is de HEER nabij' (Ps. 34:19),

'In hoogheid en heiligheid zal Ik tronen met hen die verslagen en onaanzienlijk zijn' (Jes. 57:15). Raak er opnieuw van onder de indruk in deze maand van advent.

Jezus komt op aarde. Gods

licht komt binnen door de barsten van ons bestaan. Lees de namen in Matteüs 1, de genealogie van Jezus. Daar zitten verhalen tussen waarin je mensen van hun

donkere en zwakke kant leert kennen.

Jezus omarmt deze geschiedenis, jouw, mijn, onze geschiedenis. Door de barsten stroomt Gods licht naar binnen.

Kwetsbaarheid omarmen

Ik zou willen dat deze les zich meer in het hart van mijn leven zou nestelen. Ik betrap mijzelf er (nog steeds) vaak op dat ik liever de dingen vertel die mij goed af gaan, verhalen over overwinningen en successen. Dat is leuker en het praat gemakkelijker. Veel gemakkelijker dan vertellen hoe het soms ook is: moeizaam, weerbarstig, vol missers. Kwetsbaarheid vinden we moeilijk. Zwakheid verkoopt niet. In de samenleving niet, en ook in de kerk vaak niet. Bieden we elkaar daar de ruimte om te vertellen dat het niet gaat, dat je vol twijfel zit, dat je het eigenlijk helemaal niet ziet zitten, dat het je niet lukt om te veranderen? Kortom, vertellen we elkaar de verhalen van mislukking en onmacht? We zeggen niet snel tegen iemand die aan de grond zit: je bent dicht bij het koninkrijk van God. Voor je het weet stralen we met elkaar uit dat het eigenlijk *not done* is om met lege handen bij God aan te komen, om gewoon de barsten in het bestaan open en bloot te benoemen. Bang voor barsten dus, want het kan niet en mag niet, stel je voor dat God je afwijst of dat mensen

te veel weten? Maar kwetsbaarheid kun je leren en ook leren delen. Onderaan het kruis op Golgota, oog in oog met Jezus de gekruisigde, vind je het geloof en de moed om maar gewoon open kaart te spelen. Wees mij zondaar genadig. Ik ben

arm en zwak, Heer, denk aan mij. Niet meer bang voor barsten. Want het is door de barsten heen dat het licht van God naar binnen stroomt! ///

'Waarom probeerde

ik zo krampachtig

de barsten in mijn

bestaan te verhullen?'

'Gods licht komt

binnen door de

barsten van ons

bestaan'

Geen christelijke politiek zonder Christus

TEKST: JAN WESTERT, REDACTEUR VAN *DE REFORMATIE* EN TOT 1 JANUARI A.S. NOG VOORZITTER VAN HET WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT VAN DE CHRISTENUNIE. ///

Je hoeft geen vreemde te zijn in Jeruzalem om vast te stellen dat christelijke politieke partijen niet meer de dienst uitmaken in onze democratie. Is daarmee het einde van de christelijke politiek in zicht? In *Van God los* beschouwen de historici Ewout Klei en Remco van Mulligen het veranderde politieke landschap. Zij stellen kritische vragen aan christenpolitici en christelijke partijen, maar ook aan het seculiere D66.

De historici Klei (D66) en Van Mulligen (ChristenUnie) zijn bepaald geen eeneiige tweeling geworden in hun boek. Het bijzondere duo schrijft beurtelings een hoofdstuk over de toekomstbestendigheid van de christelijke politiek. Ze ronden af met een gezamenlijk slothoofdstuk over het einde van de bevoorrechte positie van christelijke politiek en met twee afzonderlijke nabeschuwingen met een eigen stellingname.

Klei vindt dat christelijke politiek die alleen maar uit is op het verdedigen van eigenbelang snel moet verdwijnen. Over die opvatting zijn we het snel eens. Christelijke politiek heeft altijd een bredere scope gehad (Fil. 2:3). Van Mulligen eindigt niet minder radicaal, maar ogenschijnlijk wat troostvoller. Hij zoekt nieuwe wegen en vitale contrasterende gemeenschappen.

In hun analyse trekken de beide schrijvers samen op. Zij beschrijven de neergang van het CDA, de zoektocht naar de

politieke missie van de ChristenUnie en het veranderende wereldbeeld bij de SGP. Ook staan ze stil bij de onopvallende rol van christenen binnen andere partijen. Ik heb het boek in één ruk van kaft tot kaft gelezen. Dat is een compliment. De schrijvers hebben een zeer toegankelijke stijl en schetsten grote lijnen. Je hoeft geen politieke insider te zijn om de dilemma's en vragen die zij aan de orde stellen te kunnen begrijpen. Hun kernvragen raken ons allemaal: heeft christelijke politiek toekomst als minderheidsstroming in een seculier politiek landschap? Moet je je heil in deze tijd wel bij een christelijke partij zoeken? Waar staat die partij dan voor? Is zij er vooral voor christelijke lievelingsthema's?

Liberaal en seculier

Het schrijversduo staat uitvoerig stil bij de neergang van het CDA. Deze partij had vijftig jaar geleden nog 76 zetels in de Tweede Kamer, nu nog maar 13.

Zij vormt niet langer het centrum van de macht. Deze teloorgang heeft zich vervolgens niet vertaald in een evenredige groei bij de ChristenUnie en SGP. Het zeteltal van die partijen is licht toegenomen, maar van een doorbraak is geen sprake.

Op de 'c' valt het CDA niet erg eenduidig aan te spreken. En ja, soms lijkt het meer op nostalgische dorpspolitiek. Om met Bart Jan Spruyt bij de presentatie van het boek van Klei en Van Mulligen te spreken: 'De partij zal geen machtsfactor meer worden. Het Nederlands bestuur is seculier, bleek en liberaal. Het CDA heeft geen immaterieel verhaal meer.' Ik beaam dat, met als kanttekening: zolang er geen nieuwe Balkenende opstaat die het waarden- en normendebat nieuw leven inblaast.

De ChristenUnie en SGP komen in de essays van Klei en Van Mulligen ook uitgebreid aan de orde. Bij de ChristenUnie zien zij de worsteling met het politieke profiel. De vanouds steile en

stevig orthodoxe SGP vertoont eveneens haarscheuren, omdat de zuil waarbinnen de SGP opereert, verandert en opener wordt. Het beeld dat Klei en Van Mulligen schetsen lijkt niet erg hoopvol. Het politieke landschap voor christelijke partijen is in de afgelopen halve eeuw inderdaad volstrekt veranderd. De samenleving is geseculariseerd, het bestuur liberaal en seculier geworden.

Universeel en humaan

De vanzelfsprekende invloed van christelijke partijen op het beleid is dus sterk afgenomen. Waarom dan toch nog christelijke partijen? Omdat ik geloof dat een christelijke partij bij uitstek (universele) waarden in het publieke debat kan inbrengen en zo een bijdrage kan leveren aan de goede samenleving. Bestuur en beleid kunnen niet zonder voeding vanuit overtuiging. Neutraliteit is een illusie die D66 nu al niet kan waarmaken. Dat houdt mij bij de ChristenUnie. Niet primair vanwege de macht die zij representeert of de christelijke lievelingsthema's die zij zou verdedigen. Een christelijke partij waar Christus niet het eerste en het laatste woord heeft, kan de 'c' ook maar beter schrappen. 'Er is geen christelijk-sociaal zonder Christus,' zei ds. J.C. Sikkel ooit. Dat geldt ook voor christelijke politiek. Voor wie gelooft in de levenskracht van de christelijke boodschap voor het inrichten van een goede samenleving is een christelijke partij, in al haar bescheidenheid, nog steeds een uitstekende route. De woorden van de Bijbel bieden zoveel humaniteit dat zij universeel betekenis hebben. Zodra christelijke partijen dat loslaten, is het

einde van christelijke politiek nabij. Met Van Mulligen wil ik niet dramatiseren. Een christelijke partij is geen doel, maar slechts een instrument. De kracht van Christus vindt niet zijn voltooiing in onze structuren. Als zulke structuren geen betekenis of bereik meer hebben, heeft het geen meerwaarde deze krampachtig overeind te houden.¹

Kritische reflectie

Over *Van God los* moet meer worden gezegd. Het schrijversduo daagt namelijk uit na te denken over vernieuwing. Hoewel Ewout Klei niet geheel aan zijn verleden en zijn moeizame relatie met christelijke politiek ontkomt, waardeer ik zijn kritische vragen aan christenpolitici. Als kenner van de GPV-traditie bij uitstek moet hij weten dat christelijke politiek niet enkel bestaat uit het strijden voor en het bewaken van christelijke lievelingsthema's. Hoe tijdgebonden ook, Verbrugh's *Universeel en Antirevolutionair* heeft altijd een breder perspectief beklemtoond. Dat geldt evenzeer voor de reformatorische staatsvisie.

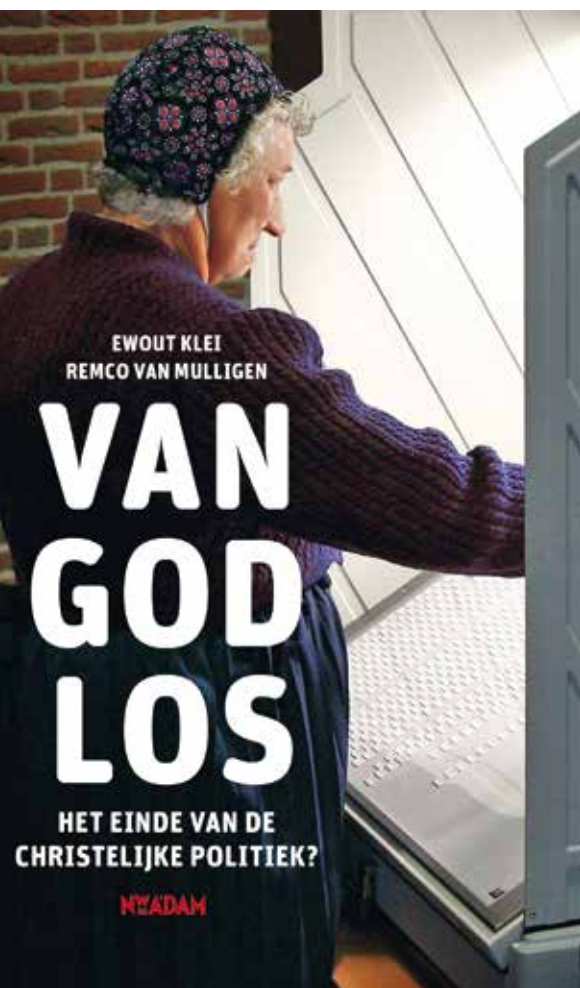
Toch vraagt Ewout Klei terecht om een kritische reflectie op christelijke politiek. Wordt zij, mede om de achterban tevreden te houden, niet te veel in beslag genomen door het veiligstellen van christelijke verworvenheden? 'Conservatieve christelijke politiek, exclusief en expliciet en alleen maar uit op het verdedigen van christelijk en nationaal eigen belang, die oikofiele politiek moet zo snel mogelijk verdwijnen.'

Deze uitspraak doet Klei, en inderdaad is dat geen houdbaar perspectief voor een toekomstbestendige christelijke politiek. Het is ook niet de lijn van de ChristenUnie. Zij wordt wel geconfronteerd met aanvallen op thema's als vrijheid van onderwijs, huwelijkswetgeving, het verbod op godslastering en dergelijke, thema's die voor christenen grote betekenis hebben en vaak haaks staan op dat wat de seculiere meerderheid voorstaat. Het politieke debat heeft daardoor vaak iets van een gevecht voor het behoud van de laatste schans. Dat is nog wat anders dan een smal pleidooi voor christelijke lievelingsthema's.

Kunst van de democratie

Fundamenteler is namelijk de vraag naar de achterliggende waarden. Vrijheid bijvoorbeeld wordt soms met een te groot gemak opgeofferd ten gunste van gelijkheid. D66 propageert het ideaal van een liberale seculiere overheid die ruimte laat voor diversiteit. Dat is mij alleen iets waard als diversiteit ook in vrijheid mag worden vormgegeven. Een christelijke school bestaat niet zonder de christelijke leraar, zoals de montessorischool geen mensen voor de klas kan hebben die niet geloven in dat onderwijsconcept. Het concept van de seculiere overheid zit te veel op de toer van het gedwongen gelijk zijn. Ruimte voor diversiteit vraagt om tolerantie, recht doen aan vrijheid en rekenschap geven van de positie van de minderheid. De kunst van democratie is niet de dictatuur van de meerderheid, maar bescherming van de positie van de minderheid.

>>>

De inzet van de ChristenUnie voor het behoud van privileges gaat dan ook dieper dan die privileges zelf. Het dient gericht te zijn op de waarde van de klassieke grondrechten in de rechtsstaat. Ik waardeer het in Ewout Klei overigens dat hij D66 oproept tot eenzelfde kritische zelfreflectie. Hij beschouwt zijn partij niet als antichristelijk, maar in de beeldvorming roept zij dat wel op. Als dat een te simpel beeld is, sta ik hem graag bij om die beeldvorming bij te stellen. Niet zonder reden heb ik in de Overijsselse Provinciale Staten een motie van D66 tot behoud van kerktorens gesteund. Ik zie mensen graag naar boven kijken! Iets fundamenteeler: een debat tussen het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie en dat

van D66 over gelijkheid versus vrijheid onder een seculiere overheid zou een goede stap in de beeldvorming zijn. En zouden de christelijke partijen, die elkaar omwille van de kiezersgunst gevangen weten te houden in een verloren strijd over de vraag wie van hen het meest christelijk is, elkaar niet wat meer mogen bevragen op hun doel en perspectief?

De nieuwe route

En nu de troostvolle Van Mulligen. In zijn analyse staat hij Ewout Klei nabij. Hij is ook radicaal over de toekomst van christelijke politiek. Maar in zijn nabeschuiving trekt hij een geheel eigen spoor. Hij keert zich tegen de onverschilligheid in de seculiere tijd. Iedereen lijkt alles wel best te vinden, vanuit een houding van: val mij vooral niet lastig. Christelijke politiek is kansloos zonder bloeiende kerk. Een christelijke politieke partij dankt zijn identiteit niet aan zijn grondslag, maar aan de kerkelijke betrokkenheid, aan het geloof van de kiezer.

Van harte mee eens! Van Mulligens ontspannen benadering van de grondslagdiscussies spreekt mij aan. Voor christelijke politiek heb je slechts één ding nodig, namelijk voldoende christenen. In de seculiere samenleving zijn die niet dik genoeg gezaaid. Christelijke partijen zullen daardoor hooguit incidenteel van regeringsdeelname verzekerd zijn. Anderzijds: in het diffuse en onrustige politieke spectrum bestaat de kans dat een betrouwbare spilfunctie van christelijke partijen nog altijd een goed en stabiliserend effect op het bestuur kan hebben. Van Mulligen wijst erop dat het christelijk geloof altijd het beste

heeft gefunctioneerd in samenlevingen waar niet-christenen de macht hadden. De basis van het christelijk geloof ligt niet in politieke macht, maar in kerken die zich zullen moeten ontwikkelen tot contrasterende gemeenschappen, sociaal bewogen naar de medemens en duidelijk christelijk van identiteit. Christenpolitici die die lijn versterken blijven ertoe doen. Dat is de zoektocht die ik zie bij de ChristenUnie, waar Gert Jan Segers zich sterk maakt tegen vrouwenhandel en prostitutie en waar Joël Voorde wind zich laat zien in het debat over de vluchteling. Niet de terugkeer naar

Voor christelijke politiek

heb je slechts één

ding nodig, namelijk

voldoende christenen'

vervlogen tijden maakt sterk, maar het scherp aan de kaak stellen van het onrecht van deze tijd. Een politieke beweging die deel uitmaakt van zo'n christelijke gemeenschap levert nog altijd een uitstekende bijdrage

aan het politieke debat. De vraag voor hoe lang en in welke vorm is dan van de tweede orde. Christelijke politiek geworteld in Christus vindt altijd zijn weg.

N.a.v. Ewout Klei en Remco van Mulligen, *Van God los. Het einde van de christelijke politiek?* Uitgeverij Nieuw Amsterdam, 2014. 208 pagina's, € 21,95. ///

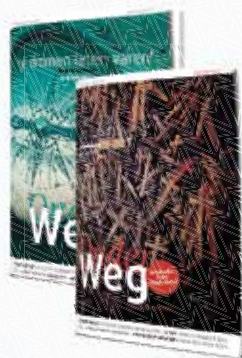
1. Zie mijn artikel 'Nieuwe putten slaan' in *De Reformatie*, jrg. 84 nr. 30 en 31. In die situatie is het van belang vooral waarde te hechten aan een politieke denktank, zoals het Wetenschappelijk Instituut, om christenen te voeden.

Ook zo benieuwd naar het eerste nummer van **OnderWeg**?

We zijn er uiteraard al druk mee bezig!
Dit mag u verwachten:

- >> Ad de Boer en Henk Hoksbergen: 'De kerk: oefenruimte voor mensen van de weg', over de rol van de kerk voor christenen die onderweg zijn naar Gods grote toekomst;
- >> Rob van Houwelingen: 'Onderweg als Jezusbeweging', over de aanduiding '(mensen van) de Weg'.
- >> Bart Cusveller: 'Onderweg in beeld: road movies.'

 facebook.com/onderwegonline @onderwegonline

OnderWeg

Inspiratie voor reisgenoten

Verder:

een interview met Bas Plaisier over zijn levensweg en over Gods leiding in zijn leven; een reportage over Nij Kleaster in Jorwert, een plek om te ontmoeten en tot rust te komen; een beschouwing over Hebrëen 13:14, over de toekomstige stad waar we verlangend naar uitkijken, twee bijzondere levensverhalen en veel nieuwe rubrieken.

Donatus verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en wat daar bij hoort, zoals ruimtes voor kinderopvang, doopvonten, kanselbijbels en orgels. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Licht in het donker

WANNEER JE DE HONGERIGE SCHENKT WAT JE ZELF NODIG HEBT
EN DE VERDRUKTE GUL ONTHAALT,
DAN ZAL JE LICHT IN HET DONKER SCHIJNEN,
JE DUISTERNIS WORDT ALS HET LICHT VAN HET MIDDAGUUR.

Jesaja 58:10

‘Al die hongerlijders in al die kampen, op sterven na dood – om moedeloos van te worden... Daar is toch geen beginnen aan...’
Maar dat is nu juist waar de HEER ons, bij monde van Jesaja, hebben wil: dat we er wél aan beginnen! Hij heeft het niet over ‘al die hongerlijders’. Hij heeft het over ‘*de hongerige*’. Die ene, waar we mee mogen beginnen.
Niet voor niets staat op de poster van een hulporganisatie altijd die *ene*. Dat ene kind dat erom vraagt gered te worden. Dat we desnoods met z’n tweeën of met z’n tien te hulp kunnen komen. Als het maar gebeurt! Zo niet, dan blijft het donker. Voor die ander, maar ook voor ons!
Wanneer de HEER in Jesaja 58 zijn volk bijles geeft over vasten wordt Hij akelig concreet. Of laat ik zeggen *heerlijk* concreet, precies zo concreet als Jezus in Matteüs 25:31-46. ‘Vasten? Dat is niets anders dan je brood delen met de hongerige! Wat zul jij dan gaan merken hoezeer Ik jou nabij ben!’ (Jes. 58:2,8).
Je zult merken dat het donker dat je nu nog zo om je heen voelt, op de vlucht slaat. Zodra jij het licht aansteekt in het donker van het leven van een medemens, wordt het ook licht in je eigen leven.
En dat zou wel eens heel aanstekelijk kunnen werken. Kun je niet met één klein kaarsje (één toegewijd mensenleven) zomaar duizend andere lichtjes aansteken? Christus kwam het ons voordoen als het licht van de wereld. Stak

Hij ons niet aan, om in zijn naam licht in de wereld te zijn?!

Amanda Strydom, die in een Zuid-Afrikaanse pastorie opgroeide, geeft eigentijdse woorden aan de eigen verantwoordelijkheid die jij en ik hebben – en aan de mooie gevolgen die het kan hebben wanneer we onze verantwoordelijkheid nemen.

Denk er goed om: Christus’ wereldwijde lichtvermenigvuldiging vindt nog steeds plaats. Zorg dat je er bij bent!

Die Liggie

Die kleinste kers se liggie
Kan die diepste donker breek
En ’n duisend ander liggies
Kan by daardie een aansteek

Dan by daardie duisend liggies
Nog miljoen of twee of tien
Totdat almal in die wêreld
Deur die donkerte kan sien

Dit neem een eerste liggie
Maak nie saak hoe dof of klein
Een liggie wat alleen staan
En die krag het om te skyn

Amanda Strydom
(op de cd *Kerse teen die donker*)

*Christus kwam het ons voordoen
als het licht van de wereld*

Onderweg zijn is...

» ' ... nadenken over de plek die God vandaag aan zijn gemeente geeft. Centraal staat de vraag wat je nodig hebt om geloofwaardig, vitaal en aantrekkelijk te zijn. Alle gemeenten denken hierover na. Geestelijke leiders doen dat ook. De meerwaarde van *OnderWeg* is dat je dit samen doet. En steeds vanuit de *feeling* met de concrete werkelijkheid die Christus aan zijn gemeenten geeft. ' <<

» Matthijs is redacteur van *OnderWeg*

Vanaf 10 januari 2015 verschijnt het nieuwe, tweewekelijkse magazine *OnderWeg*.

- Een bron van toerusting en inspiratie voor elk gemeentelid.
- Artikelen rond persoonlijk geloof, gemeente-zijn en samenleving.
- Nieuwe rubrieken, nieuwe columns en vele beschouwingen, interviews en reportages.
- 24 nummers per jaar, ruim 850 pagina's leesplezier.

OnderWeg

Inspiratie voor reisgenoten

OnderWeg is een voortzetting van *Opbouw* en *De Reformatie*. De huidige abonnees krijgen het blad vanaf januari 2015 automatisch toegestuurd. Nog geen abonnee? Bestel alvast een proefabonnement op www.dereformatie.nl of www.opbouwonline.nl.

